

Απόστολος Λ. Πιερρής

**Ο ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΗΣ ΔΩΡΙΚΗΣ
ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ**

II

Το Ίνδαλμα του Κούρου

Ο Ελληνισμός συνίσταται στη βιωματική μεταφορά του κέντρου βάρους της ανθρώπινης ύπαρξης από τη Γέννηση αφενός και τη Γενετήσια πράξη αφετέρου, στη Νεαρώδη Ακμή. Η «ώρα» της εφηβείας αντικαθιστά τη μητρική γέννα και την πατρική γονή ως καθοριστική υπαρξιακή εμπειρία. Με τη Δωρική Επανάσταση εισερχόμαστε στη Μεγάλη Εποχή του Κούρου.

Η δομή του βιώματος της Γέννησης διαρθρώνεται στις διαστάσεις της Μητρικής στοργής και φροντίδας, της Γεωργικής καλλιέργειας, των Θεσμών του αίματος, της Χθόνιας γονιμότητας, της κοσμικής Περιοδικότητας και των μυστηρίων του Θανάτου. Ο συμβολικός συνδυασμός Μάνας και Γης οδηγεί στη λατρεία της Μεγάλης Μητρός

θεών και ανθρώπων, Κοσμικής Μήτρας και Τροφού των πάντων, εκ της οποίας γεννιόμαστε και στην οποία θνήσκουμε.

*Ἐν ἀνδρῶν, ἐν θεῶν γένος· ἐκ μιᾶς δὲ πνέομεν
ματρὸς ἀμφότεροι·*

Πίνδαρος, *Νεμεονίκαι*, VI, 1-2

Η Μεγάλη θεά,

*ἐμοὶ δὲ μήτηρ οὐχ ἅπαξ μόνον Θέμις
καὶ Γαῖα, πολλῶν ὀνομάτων μορφὴ μία,
τὸ μέλλον ἦ κρανοῖτο προυτεθεσπίζει*

(Αισχύλος, *Προμηθεὺς Δεσμώτης*, 209-211),

συνοδεύεται από Νεαρῶδη Πάρεδρο, τον Υιό της Μητρός, στη θεμελιώδη σχέση της χθόνιας θρησκείας, την αναφορά του τόκου προς **την** τοκέα. Ο ἄρρη Πόσις του Θήλεος δευτερεύει εδώ ταυτιζόμενος παραγώγως προς τον πρωτογενή, πρωταρχικό Υιό.

Η Πατρική γονή βιώνεται ως **Βία** υπεραίρουσας δύναμης. Κάθε γενετήσια σεξουαλική πράξη είναι βιασμός: το αρχέτυπο εκφράζει ο μύθος της αρπαγής της Περσεφόνης από τον Άδη κατά το βίωμα της Μητρικής Χθονιότητας. Η βία της γενετήσιας εκπαρθένευσης είναι η ίδια με τη βία του θανάτου. Ο Ουράνιος Πατήρ, από την άποψη του νέου βιώματος, είναι ο Κυρίαρχος των Δυνάμεων, όπως φυσικά εκφράζονται με το δίπολο του Καθαρού και Σκοτεινού Ουρανού. Ο Μέγας Θεός τώρα γίνεται πρωτευόντως και αφ' εαυτού Πόσις, ο Άρρην Δαμαστής του Θήλεος, ο υπέρβιος Δαμναμενεὺς της Γης, όχι δευτερευόντων ως ο Υιός της Μεγάλης Μητρός αλλά αντιθέτως ὡν γεννήτωρ του Υιού. Τον βιασμό της γενετήσιας συνουσίας συμβολοποιεί ο καταστατικός μύθος της πρώτης κοσμικής συνόδου, Ουρανού και Γης. Σε συνεχή ομιλία με τη Γη ο Ουρανός δεν άφηνε να γεννηθούν τα τεκνώμενα σπέρματά του, κλείνοντάς τα στη χθόνια μήτρα.

ὅσσοι γὰρ Γαίης τε καὶ Οὐρανοῦ ἐξεγένοντο,

δεινότατοι παίδων, σφετέρω δ' ἤχθοντο τοκῆι
 ἐξ ἀρχῆς· καὶ τῶν μὲν ὅπως τις πρῶτα γένοιτο,
 πάντας ἀποκρύπτασκε, καὶ ἐς φάος οὐκ ἀνίεσκε,
 Γαίης ἐν κευθμῶνι, **κακῶ δ' ἐπετέρπετο ἔργω**
Οὐρανός· ἠ δ' ἐντὸς στοναχίζετο Γαῖα πελώρη
 στεينوμένη, δολίην δὲ κακὴν ἐφράσσατο τέχνην.

Ἡσίοδος, *Θεογονία*, 154-160

Παρήγαγε σίδηρο («πολιὸν ἀδάμαντα») κι ἐφτιαξε «μέγα δρέπανον» με το οποίο ο τελευταῖος θρασυμήδης γιος της, ο Κρόνος, ἀπέτμησε τα αἰδοῖα του πατρός του κατά την συνουσία, χώρισε Ουρανὸ ἀπὸ Γῆ και ἐλευθέρωσε τη Μητέρα του ἀπὸ την ἀθεσμο γαμικὴ βία.

Την ἀρχικὰ τυραννικὴ ἐξουσία της νέας Κοσμικῆς Ἀρχῆς παριστὰ ο Αἰσχύλος στον «Προμηθεὰ Δεσμώτη», συνθετικὰ δε και Ἀπολλώνια κεφαλοποιεῖ ο Πίνδαρος (Fr. 169a 1-4 Maehler):

Νόμος ὁ πάντων βασιλεύς
 θνατῶν τε καὶ ἀθανάτων
 ἄγει **δικαιῶν τὸ βιαιότατον**
 ὑπερτάτα χειρὶ.

Ἡ λατρεία της ἀπόλυτης Ἰσχύος ἀπαιτεῖ την ἀπόλυτη προσφορά: θυσία της ζωῆς στην ἀπόλυτη Δύναμη, και, ἀκραιῶς, θυσία αὐτοῦ του πρωτότοκου. Ὁ Κρητικὸς μῦθος του θεοῦ Βρέφους Διός, του οὐοίου ο Πατέρας Κρόνος, για να μην το καταπιεῖ, εξαπατάται με σπαργανωμένο βαίτυλο λίθο και οργιαστικὲς μουσικὲς χορείες των Νεαρῶν Κουρήτων, εἶναι τροποποιημένη μορφή ἀρχετυπικῆς θυσίας του Υἱοῦ στον Μεγάλο Πατέρα. Ἐδῶ ἐδράζεται και το βίωμα της Σταύρωσης του Υἱοῦ του Θεοῦ και του Ἀνθρώπου ως θυσίας. **Οι θεσμοὶ του Αἵματος δίνουν τη θέση κύρους στους θεσμούς της Δύναμης.** Ἐτσι συνίσταται ἀρχικὰ ἡ πατριαρχικὴ οικογένεια και μετὰ ἡ πολιτικὴ ἐξουσία.

Ένα: η φοβερή γέννα με τις χαρμόσυνες οδύνες. Δύο: η γενετήσια συνουσία, βιασμός και θάνατος και οργασμός από τη μεριά της γυναίκας, βία και αποπληξία (ξυνουσίη αποπληξίη σμικρή· ἐξέσσυται γὰρ ἄνθρωπος ἐξ ἀνθρώπου καὶ ἀποσπᾶται πληγῆι τινι μεριζόμενος, Δημόκριτος 68B32 DK) και κενό αποστέρησης από τη μεριά του ανδρός. Τρία: ο φρικτός θάνατος με την ηδονική έκρηξη οργασμού υποσχετικού βελτίονος μέλλοντος:

Οὕτω κατὰ τὴν εἰς τὸ ὅλον μεταβολὴν καὶ μετακόσμησιν ὀλωλέναι τὴν ψυχὴν λέγομεν ἐκεῖ γενομένην· ἐνταῦθα δ' ἀγνοεῖ, πλὴν ὅταν ἐν τῷ τελευτᾶν ἤδη γένηται· τότε δὲ πάσχει πάθος οἷον οἱ τελεταῖς μεγάλαις κατοργιαζόμενοι. διὸ καὶ τὸ ῥῆμα τῷ ῥήματι καὶ τὸ ἔργον τῷ ἔργῳ τοῦ τελευτᾶν καὶ τελειῖσθαι προσέεικε. πλάναι τὰ πρῶτα καὶ περιδρομαὶ κοπῶδεις καὶ διὰ σκότους τινὲς ὑποπτοὶ πορεῖαι καὶ ἀτέλεστοι, εἶτα πρὸ τοῦ τέλους αὐτοῦ τὰ δεινὰ πάντα, φρίκη καὶ τρόμος καὶ ἰδρῶς καὶ θάμβος· ἐκ δὲ τούτου φῶς τι θαυμάσιον ἀπήντησεν καὶ τόποι καθαροὶ καὶ λειμῶνες ἐδέξαντο, φωνὰς καὶ χορείας καὶ σεμνότητας ἀκουσμάτων ἱερῶν καὶ φασμάτων ἀγίων ἔχοντες· ἐν αἷς ὁ παντελής ἤδη καὶ μεμνημένος ἐλεύθερος γεγονώς καὶ ἄφετος περιῶν ἐστεφανωμένος ὀργιάζει καὶ σύνεστιν ὁσίοις καὶ καθαροῖς ἀνδράσι, τὸν ἀμύητον ἐνταῦθα τῶν ζώντων <καὶ> ἀκάθαρτον ἐφορῶν ὄχλον ἐν βορβόρῳ πολλῷ καὶ ὀμίχλῃ πατούμενον ὑφέαντοῦ καὶ συναυνομένου, φόβῳ δὲ θανάτου τοῖς κακοῖς ἀπιστία τῶν ἐκεῖ ἀγαθῶν ἐμμένοντα. ἐπεὶ τό γε παρὰ φύσιν τὴν πρὸς τὸ σῶμα τῆ ψυχῆ συμπλοκὴν εἶναι καὶ σύνεργον ἐκεῖθεν ἂν συνίδοις.

Πλούταρχος, *Περὶ ψυχῆς*, Fr. 178 Sandbach

Τρεις σταθμοὶ του ἀνθρώπινου βίου, τρεις υπαρξιακὲς εμπειριεῖς, τρία μεταφυσικὰ θεωρήματα ἀλληλοσυμπληρούμενα καὶ ἀλληλοδιαπλεκόμενα εἰς ἀπαρτισμὸν του Συζευκτικοῦ Δυῖσμου Ἄρρενος καὶ Θήλεος, Ουρανοῦ καὶ Γῆς, Μεταλλικῆς καὶ Νεολιθικῆς εμπειριᾶς.

Τον Δυϊσμό (αντιδρώντων ή συζευγνύμενων πόλων) υπερβαίνει ο Ελληνικός Μονισμός.

Δύο ισοζυγείς, ισοδύναμες και ενάντιες αρχές χρειάζονται για να θεμελιώσουν οντολογικά την περιοδικότητα στον ρυθμό του χρονικού γίνεσθαι και για να αιτιολογήσουν υπαρξιακά τη γέννηση από δίπολο γονέων, Ουρανού-Γης, άρρενος-θήλεος. Αλλά το Ελληνικό βίωμα αίρεται υπέρ τον χρόνο και δεν του φτάνει η λύση της περιοδικότητας – υψούται υπέρ τη γέννηση και τον θάνατο και δεν του αρκούν τα σωτηριώδη Μυστήρια της Μεγάλης Μητρός ούτε οι δυναμερείς λατρείες του Ουράνιου Πατρός.

Νέα και νεαρώδης Βία ανατέλλει στο πολιτισμικό στερέωμα της ιστορίας:

πρὸς βίαν κρατῆσαι Πυθοῦς τὸν Απόλλωνα, διὸ καὶ ταρταρῶσαι ἐζήτει αὐτὸν ἡ Γῆ.

Πίνδαρος Fr. 55 Maehler

Μέσα στον χρόνο επεφάνη η αιωνιότητα:

ἐν χρόνῳ δ' ἔγεντ' Απόλλων

και πάλι Πίνδαρος Fr. 33b Maehler

Ο Άναξ χορευτής της χαρμοσύνης, ενεργός αποτελεσματικά μακρόθεν δια τόξου και βέλους, Εκάεργος:

ὄρχηστ' ἀγλαίας ἀνάσσων, εὐρυφάρετρ' Ἄπολλον

και τέλος Πίνδαρος Fr. 148 Maehler.

Ο Ελληνισμός προσηλούται στην Αιωνιότητα. Μέσα στον χρόνο δεν μένει στην τάξη του Χρόνου. Αντί της γέννας και της γενετήσιας πράξης και του θανάτου θεωρεί τον κόσμο ως παιχνίδι φανέρωσης και κρύψης. Η ταυτότητα του Είναι και του Φαίνεσθαι ακυρώνει τη μεταφυσική ανάγκη του Δυϊσμού. Το ίδιο το γίνεσθαι ανάγεται σε διαδικασία φανέρωσης του κρύφιου – από τον σπόρο στη δρυ, από το σπέρμα στον ολοκληρωμένο άνθρωπο. Τίποτε δεν

γεννιέται και τίποτε δεν πεθαίνει. Αυτό που η γλώσσα λέει γένεση και φθορά είναι η φανέρωση και κρύψη του αεί όντος. Όλη η φαντασμαγορία του Φαίνεσθαι αποτελεί το Φανόν του Είμαι. Το δε Είμαι σπεύδει εις επί-δειξη φαινόμενο. Φαίνεσθαι λέμε την επι-φάνεια του Είμαι.

Από τον Ουρανό και τη Γη περνάμε θρησκευολογικά στον Όλυμπο, στον αεί Λάμποντα (Ό-λυμπος πιθανώς από τη ρίζα λάμπω, με αιολικό υ αντί του ο. Cf. το λατινικό limp-idus). Και από το θήλυ, τη Γυναίκα, στην ουσία της δε τη Μητέρα, και το Άρρεν, τον Άνδρα, βασικά τον Κύριο, μεταβαίνουμε στον νεαρώδη, τον άγαμο έφηβο, τον Κούρο. Παρά τη μητρική χθόνια γονιμότητα (βίωμα της Νεολιθικής Επανάστασης), και παρά την αρσενική βιάζουσα σπερμάτωση (βίωμα της Μεταλλικής Επανάστασης), ανερχόμαστε στην επι-φάνεια της τελειότητας (Δωρικό βίωμα του Ελληνισμού). Ο Απόλλων αποστρέφεται γέννηση και θάνατο ως αλληλοπεριχωρούμενα ιδιώματα του εκπεπτωκότος από την αιωνιότητα χρόνου. Και απουσιάζει πάσα διάσταση Ιερογαμίας στην Απολλώνια λατρεία.

Οι Καρνεάται στη Σπάρτη, είδαμε, ήσαν άγαμοι νέοι. Το κέρας του Κριού (Κριός ο ιερωμένος του Οικέτα Καρνείου στη Σπάρτη κατά τη Δωρική Κάθοδο, κέρας, κριός, κάρνον δέ πιθανότατα του αυτού ριζώματος λέξεις) έγινε το «άπαλόν κέρας» του Αρχιλόχου (Fr. 247 West), ήτοι το ανδρικό αιδούιο, χωρίς να απολέσει τη δραστική, επιθετική και πολεμική του σκληρή ρώμη. [Στην Ομηρική κερτομία που ο Διομήδης απευθύνει προς τον Πάρι (*Ιλιάς* Λ, 385) «κέραι (κέρρα) άγλαέ», ο Αριστοτέλης ερμήνευε «άντι τοῦ αἰδοῖω σεμνυνόμενε»! Rose, *Aristoteles Pseudepigraphus*, p. 166].

Κούρος (Κόρος, Κώρος) ριζικά το ίδιο πιθανώς με το κόρος, πλησμονή, πληρότητα, Τελειότητα. Ο Ηράκλειτος αντιθέτει κόρο και χρημοσύνη ως δύο ενάντιες βασικές καταστάσεις του Κόσμου, την παντέλεια όταν το πυρ έχει αναφλέξει και μετασηματίζει τα πάντα στον εαυτό του, και την έλλειψη όταν υφίσταται η παρούσα διακόσμηση όπου τα πράγματα «λείπουν» από την ολοκληρία του Πυρός (22B65 DK). Ο συσχετισμός με το κείρω, κουρά μπορεί επίσης να λειτουργεί δευτερογενώς. Μετά την εφηβεία το αγόρι έκοβε τα μακριά μαλλιά του αφιερώνοντάς τα συνήθως σε ποταμούς (κουροτρύφους δια το υγρό και τρώσιμο και θρεπτήριο και γονιμοποιό της ροής τους), όπως ο Αχιλλεύς εφύλασσε την μεγάλη «χαίτην» του για τον Σπερχειό, χαριστήριο επί τη επιστροφή του κατά ευχήν του πατέρα του Πηλέα, αλλά την έκοψε στην άκρα θλίψη του για τον θάνατο του Πατρόκλου (*Ιλιάς*, Ψ 140-151):

*ἐνθ' αὐτ' ἄλλ' ἐνόησε ποδάρκης δῖος Ἀχιλλεύς.
 στὰς ἀπάνευθε πυρῆς ξανθὴν ἀπεκείρατο χαίτην,
 τὴν ῥα Σπερχειῶ ποταμῶ τρέφε τηλεθώσαν.
 ὀχθήσας δ' ἄρα Φεῖπε Φιδῶν ἐπὶ Φοῖνοπα πόντον·
 «Σπερχεῖ', ἄλλως σοί γε πατήρ ἠρήσατο Πηλεὺς,
 κείσέ με νοστήσαντα φίλην ἐς πατρίδα γαῖαν
 σοί τε κόμην κερέειν ῥέξειν θ' ἱερὴν ἑκατόμβην,
 πεντήκοντα δ' ἔνορχα παρ' αὐτόθι μῆλ' ἱερεύσειν
 ἐς πηγάς, ὅθι τοι τέμενος βωμός τε θυήεις.
 ὡς ἠρᾶθ' ὁ γέρων, σὺ δέ Φοι νόον οὐκ ἐτέλεσσας.
 νῦν δ' ἐπεὶ οὐ νέομαι γε φίλην ἐς πατρίδα γαῖαν,
 Πατρόκλω ἥρωι κόμην ὀπάσαιμι φέρεσθαι.»
 ὡς Φειπῶν ἐν χερσὶ κόμην ἐτάροιο φίλοιο
 θῆκεν, τοῖσι δὲ πᾶσιν ὑφ' ἴμερον ὤρσε γόοιο.*

Η ρωμαλέα νεότητα της ακμάζουσας εφηβείας που υπεραναβλύζει (Κούρος-Κόρος) σε συνδυασμό με την «τηλεθώσα χαίτη» άγαμων

νεαρών είναι ακριβώς αυτό που προβάλλεται αρχετυπικά στον ακερσεκεκόμη Απόλλωνα (Φοίβος ἀκερσεκόμης, *Ιλιάς*, Υ 39), που δεν έχει κόψει κοντά τα μαλλιά του. Στον Ομηρικό Ύμνο στον Απόλλωνα, η περιγραφή του Άνακτα είναι αποκαλυπτική:

*ἀνέρι εἰδόμενος αἰζῆῶ τε κρατερῶ τε
πρωθήβη, χαίτης εἰλυμένος εὐρέας ὤμους*

(vv. 449-450)

Φανερώθηκε μοιάζοντας με άνδρα, οργώντα και κρατερό στην πρώτη του ήβη, οι χαίτες της κόμης του να περιελίσσονται καλύπτοντας τους πλατείς ώμους του. Είναι η εικόνα που απέδωσε ο Πολύκλειτος με τον «Κανόνα» Δορυφόρο του παριστώντας τον ως *viriliter puer* κατά τον Plinius, ανδρωδώς παίδα, - ακριβώς η Ομηρική περιγραφή του Ύμνου.

Στη Γεωμετρική Εποχή του Ομήρου ήδη το βίωμα του Κούρου διαπρέπει. Όταν ο Ερμής παρουσιάζεται στον Πρίαμο (που πηγαίνει κρυφά να ικετεύσει τον μαινόμενο από θλίψη και οργή Αχιλλέα για να αποπαύσει την ανελέητο ύβρη πάνω στο άψυχο κουφάρι του Έκτορα), εμφανίζεται:

*βῆ δ' ἰέναι κούρω αἰσυμνητῆρι FeFoικώς,
πρωτον ὑπηνήτη, τοῦ περ χαριεστάτη ἥβη.*

(*Ιλιάς*, Ω 347-8)

Αγόρι που πρωτοβγάζει γένια – του οποίου η ήβη είναι χαριέστατη, είναι ωραία η ακμή. (Στο “χαριεστάτη” τα Αρχαία Σχόλια δίνουν ερωτικό υπονοούμενο λόγω της αντίστοιχης σχετικής έννοιας της “χάρης”). Για το «αἰσυμνητῆρι» οι αρχαίοι κριτικοί φιλόλογοι διαμφισβητούν, υπάρχει δε και χειρογραφική αστάθεια. Δυο βασικές γραφές παραδίδονται, «αἰσυμνητῆρι» και «αἰσυητῆρι» (cf. την έκδοση Ludwich, τα αρχαία Σχόλια *ad.loc.* και το *Ομηρικό Λεξικό* του Απολλώνιου s.v. αἰσυντῆρι). Η δεύτερη παραλλαγή συνδυάζεται προς το όνομα του παλαιγενούς Τρωικού ήρωα Αἰσούτη (*Ιλιάς*, Β 793; Ν 427). Για την πρώτη υπάρχει ο Αἴσυμνος (Λ, 303)

και ο Αΐσυμος (Θ 304, κατά τη χειρογραφική παράδοση, την οποία οι Ζηνόδοτος, Αριστοφάνης και Αρίσταρχος αλλάζουν σε Αΐσυμνο). Το πιθανότερο είναι να υπόκειται αρχική αοριστία ως προς τον τύπο του ονόματος με εναλλακτικούς σχηματισμούς από την αΐσα, η οποία ήρθη όταν επεκράτησε ο τύπος “αΐσυμνήτης” (ένθεσμος τύραννος, αιρετή τυραννία κατά τον Αριστοτέλη, *Πολιτικά*, 1285b25) των Αρχαϊκών χρόνων.

Η ρίζα των παραλλαγών είναι η αΐσα (η μοίρα, το μεμοιρασμένο, το πεπρωμένο, η θεία δίκη, το μερίδιο, αυτό που ανήκει σε κάποιον, το ορθό και αρμόζον) και η κατάληξη -ηρ σημαίνει τον δράστη και πράκτορα. Οι Αρχαίοι φιλόλογοι υποθέτουν ένα ρήμα «αΐσύω» για να εξηγήσουν το -υ- (δύσκολο και λόγω του αΐσυλος που σημαίνει το αντίθετο, έκθεσμος, άθεος, άπρεπος, κακός). Ο εναλλακτικός τύπος με -ι- (αΐσιμνάω, Ευριπίδης, *Μήδεια*, 19, και επιγραφικά βεβαιωμένο), δείχνει όμως ότι πρόκειται για φωνητικές μεταποιήσεις προς βέλτιστη εκφορά. Προτιμητέος εν όλω ο τύπος αΐσυμνήτης, που απαντάται και στην *Οδύσσεια* θ 258-259:

*αΐσυμνήται δὲ κριτοὶ ἐννέα πάντες ἀνέσταν
δήμιοι, οἱ κατ' ἀγῶνας ἐϋπρήσσεσκον ἕκαστα.*

Διαλεκτοὶ 9 δημόσιοι αγωνοθέτες, κριτές, βραβευτές στους Φαίακες, «οἵτινες τὸ αἴσιον ἦτοι τὸ κατὰ μοῖραν καὶ καθῆκον τοῖς ἀγωνιζομένοις ἀπένεμον» (Σχόλια *ad.loc.*). Χορός εν συνεχεία επιτελείται κιθαρωδούντος του αοιδού Δημοδόκου, χορευτές δε είναι «κοῦροι **πρωθῆβαι**»:

*ἀμφὶ δὲ κοῦροι
πρωθῆβαι ἴσταντο, δαήμονες ὀρχηθμοῖο·
πέπληγον δὲ χορὸν θεῖον ποσίν· αὐτὰρ Ὀδυσσεὺς
μαρμαρυγὰς θηεῖτο ποδῶν, θαύμαζε δὲ θυμῶ.*

(*Οδύσσεια*, θ 262-5)

Κατά το Θεό (ορχηστής Απόλλων) και ο άνθρωπος – και αντιστρόφως.

Ὡστε σωστά ο Αρίσταρχος ερμηνεύει το «κούρω αἰσυμνητῆρι» ως βασιλικό νεαρό, δηλαδή έκπαγλης ομορφιάς και αρχοντικού στησίματος. Δεν είναι αταίριαστη και η ιδέα μερικών αρχαίων φιλολόγων, ότι με το επίθετο σημαίνεται μια ιδιαίτερη ηλικία στην εφηβεία, τότε όταν η νεαρῶδης ακμή είναι επιβλητική, πραγματική περίσεμνη μεγαλόπρεπη αρχοντιά. Άναξ ο Απόλλων του Κάλλους.

Οι Κούροι του Ομήρου είναι νεαροί πολεμιστές, τα παλληκάρια ενός ήρωα, οι «φυλακτήρες»:

*ἐκ δὲ φυλακτῆρες σὺν τεύχεσιν ἐσσεύοντο
 ἀμφὶ τε Νεστορίδην Θρασυμήδεα, ποιμένα λαῶν,
 ἠδ' ἀμφ' Ἀσκάλαφον καὶ Ἰάλμενον υἷας Ἄρηος,
 ἀμφὶ τε Μηριόνην Ἀφαρῆά τε Δηίπυρόν τε,
 ἠδ' ἀμφὶ Κρείοντος υἷον, Λυκομήδεα δῖον.
 ἔπτ' ἔσαν ἡγεμόνες φυλάκων, ἑκατὸν δὲ Γεκάστω
 κοῦροι ἅμα στεῖχον, δολίχ' ἔγχεα χερσὶν ἔχοντες.*

Ιλιάς, I 80-86

Cf. M 196; B 551-3; 562-4. I 67-8. Δ 393. Κούροι οι κύριοι πολεμιστές, E 807.

Ο Νέστωρ θυμάται με νοσταλγία τότε που ήταν κούρος πολεμιστής, όταν στην ζέση του ανδραγάθησε φονεύοντας τον θεικό Ερευθαλίωνα:

*μάλα μὲν τοι ἐγῶν ἐθέλοιμι καὶ αὐτός
 ὥς ἔμεν, ὥς ὅτε δῖον Ἐρευθαλίωνα κατέκταν.
 ἀλλ' οὐ πῶς ἅμα πάντα θεοὶ δόσαν ἀνθρώποισιν·
 εἴ τότε κοῦρος ἔα, νῦν αὐτὲ με γῆρας ὀπάζει.*

(Δ 318-321)

Κούροι ἦσαν και οι διαπρεπεῖς οινοχόοι. Το θείο αρχέτυπο παρέχει ο Γανυμήδης στην πολυτίμητη υπηρεσία του Δία αυτού. Στη μεγάλη εορτή εξιλασμού του Απόλλωνα (μετά την τρομερή πρώτη εκδήλωση της

αντιπάθειάς του προς τους Αχαιούς στο Α' της Ιλιάδος) Κούροι διαλεχτού κάλλους οινοχοούν όταν μετά το φαγητό τα παλληκάρια, οι Κούροι Αχαιών, τραγουδάνε παιάνα υμνούντες τον θεό:

*κοῦροι μὲν κρητῆρας ἐπεστέψαντο ποτοῖο,
νώμησαν δ' ἄρα πᾶσιν ἐπαρξάμενοι δεπάεσσιν,
οἱ δὲ πανημέριοι μολπῇ θεὸν ἰλάσκοντο,
καλὸν ἀεῖδοντες παιήονα, κοῦροι Ἀχαιῶν,
μέλποντες Γεκάεργον· ὁ δὲ φρένα τέρπετ' ἀκούων.*

Ιλιάς, Α 470-474

Και ο Απόλλων ετέρπετο – δύσκολο και όχι συχνό γεγονός! Κούροι οινοχοούν και στο συμπόσιο των ανάκτων, Ι 175-6. Cf. Χ 391.

Ακόμη σήμερα εκπρεπή νεαρά αγόρια στην “ώρα” της εφηβείας κερνάνε την εορταστική ανδρική ομήγυρη σε ορεινά χωριά της Αλβανίας.

Διαλεχτοί νεαροί χορεύουν (κοῦροι δ' ὀρχηστῆρες ἐδίνεον, ἐν δ' ἄρα τοῖσιν / αὐλοὶ φόρμιγγές τε βοῆν ἔχον, Σ 494-5) στην πόλη εν ειρήνη που τορεύει ο Ήφαιστος στη νεότευκτη ασπίδα του Αχιλλέως.

Και στις θυσίες εξάρχουν οι Κούροι, όπως όταν τραβούν ταύρο αφιερωμένο προσφορά στον Ποσειδώνα κι αυτός μυκάζει διαπρύσια, χαίρεται δε με τους σφριγηλούς νεαρούς ο θεός:

*ὥς ὅτε ταῦρος
ἤρηνεν ἐλκόμενος Ἐλικώνιον ἀμφὶ Γάνακτα
κούρων ἐλκόντων· γάννυται δέ τε τοῖς Ἐνοσίχθων.*

Υ 403-5

Πρώτοι και στο κυνήγι οι κούροι (κοῦροι θηρητῆρες, Ρ 726). «Κουρότερος» είναι ο νεότερος (Δ 316).

Και η **βία** αρμόζει στους Κούρους, Δ 314 και 324, οι οποίοι επερείδονται μεγαλυνόμενοι στη βία της δύναμής τους, «**πεποίθασιν βίηφιν**», Δ 325.

Η Κουρότητα, το νεαρώδες, η “ώρα” της εφηβείας, αποτελεί την ακμή και τέλεια ουσία του ανδρός.

Όταν ο Αγαμέμνων ζητεί τον απόλυτο όλεθρο των Τρώων, το εκφράζει χαρακτηριστικά ευχόμενος να μη γλυτώσει κανένας αρσενικός, ούτε αν βρίσκεται ακόμη στην κοιλιά της μάνας του:

*τῶν [sc. των Τρώων] μή τις ὑπεκφύγοι αἰπὺν ὄλεθρον
χειρᾶς θ' ἡμετέρας, μηδ' ὄν τινα γαστέρι μήτηρ
κουῶρον ἐόντα φέροι, μηδ' ὄς φύγοι, ἀλλ' ἅμα πάντες
Ἰλίου ἐξαπολοίατ' ἀκήδεστοι καὶ ἄφαντοι.*

Z 57-60

Όπως σωστά παρατηρούν τα αρχαία Σχόλια *ad loc.* στο «κουῶρον ἐόντα», «ἄχρηστον γὰρ εἰς μάχην τὸ θήλυ». Δηλαδή «κούρος» εδώ σημαίνει τον ἄρρενα, από της τελειότητας της ουσίας σηματοδοτώντας την ουσία και κάθε άτομο.

Από τους Κούρους στους Κουρήτες, από τη βιωματική εμπειρία της πραγματικής ζωής στη μυθική και θρησκευολογική πεμπτουσία της, τον δρόμο τον διανύει ήδη ο Όμηρος.

Οι δυο λέξεις είναι γραμματικά παρηλλαγμένοι τύποι της ίδιας μορφής με διαφορετική κατάληξη αρσενικού, Κούρος και Κούρης. Στην Δωρική Θήρα, εντός του αρχέγονου περιβόλου παρά τον Ναό του Καρνείου Απόλλωνα και τον χώρο των Γυμνοπαιδιών, υπάρχουν μεταξύ των χαραγμένων στους βράχους επιγραφών και ευάριθμες με το όνομα Κό(υ)ρες ή Κό(υ)ρης (IG XII 3 Nos. 350, 354, 355). Και σε βράχο ανατολικά του χώρου των χορειών (No. 371).

Ο Αγαμέμνων προτρέπει και εντέλλει να επιλεγούν από όλους τους Αχαιοούς διαλεχτοί αριστείς νεαροί για να πάνε τα δώρα στον Αχιλλέα επί τη απομηνίσει του:

σοὶ δ' ἀντῶ [sc. τῷ Ὀδυσσεῖ] τόδ' ἐγὼν ἐπιτέλλομαι ἤδὲ

κελεύω

κρινάμενος **κούρητας ἀριστήας Παναχαιῶν**

δῶρα τ' ἐμῆς παρὰ νηὸς ἐνεικέμεν, ὅσσ' Ἀχιλλῆι...

T 192-4

Η έννοια του διακεκριμένου στη “ώρα” της νεαρότητάς του αριστεύς ενσωματώνεται στον «Κούρητα» χωρίς προσδιοριστικό επίθετο, αφού ενυφίσταται στην ουσία του, όταν παρακάτω εκτελείται η προσταγή

...ἄμα δ' ἄλλοι δῶρα φέρον **κούρητες** Ἀχαιῶν

T 248.

Κούρητες συλλογικά είναι φυλετική ομάδα, κάτοικοι της Αιτωλίας, στην περίφημη διήγηση του Φοίνικα των περί τον Καλυδώνιο Κάπρο και τα Μελεαγρικά, I 529-599. Η μυθολογία εν προκειμένω δηλώνει την αρχή της κυριαρχίας των Αιτωλών στην Αιτωλία. Οι Κούρητες κατοικούσαν τη χώρα που ονομάζετο πριν Κουρήτις. Ο Έφορος διελάμβανε επακριβώς περί των Αιτωλικών (70 F122 Fr.Gr.Hist. Jacoby, cf. F115). Με μυθολογικό αρχηγέτη τον Αιτωλό, πρωτογενείς Επειοί από την Ήλιδα κατέκτησαν την Κουρήτιδα που έτσι μετωνομάσθη σε Αιτωλία. Στη δεκαετή γενεά από Αιτωλού ο Όξυλος επανήλθε με τους Δωριείς στην Ηλεία κατά την Μεγάλη Κάθοδο. Ειδικές σχέσεις είχαν αναπτυχθεί μεταξύ των Δωριέων στη Δωρίδα και των γειτνιόντων Κουρήτων και Αιτωλών, πράγμα που εξηγεί την ειδική ρύθμιση για την Ηλεία που έκαναν οι Δωριείς όταν έγιναν κύριοι της Πελοποννήσου.

Στη βάση του ανδριάντος του Οξύλου τιμώμενου στην αγορά της Ήλιδος (όταν η πόλη συνοικίσθηκε αμέσως μετά τους Περσικούς Πολέμους) ανεγράφετο το ελεγείο:

*Αιτωλός ποτε τόνδε λιπῶν ἀντόχθονα δῆμον
κτήσατο Κουρήτιν γῆν, δοριῖ πολλὰ καμῶν·
τῆς δ' αὐτῆς γενεᾶς δεκατόσπορος Αἴμονος υἱός
Ἵξύλος ἀρχαίην ἔκτισε τήνδε πόλιν.*

Στράβων Χ 463-4

Και αντιστρόφως στο άγαλμα του Αιτωλού που υπήρχε στο Θέρμο:

*Χώρης οἰκιστῆρα, παρ' Ἀλφειοῦ ποτε δίναις
θρεφθέντα, σταδίων γείτον' Ὀλυμπιάδος,
Ἐνδυμίωνος παῖδ' Αἰτωλοὶ τόνδ' ἀνέθηκαν
Αἰτωλόν, σφετέρας μνήμ' ἀρετῆς ἔσορᾶν.*

Οι Επειοί εδραιώθηκαν πρώτα στην Καλυδώνα. Τους αγώνες των Κουρήτων, με έδρα τη γειτονική Πλευρώνα, προς εκδίωξη της ξένης παρέμβασης καταγράφει η μυθολογία που διηγείται ο Όμηρος.

[Ο Στράβων διακρίνει παλαιά και νέα Πλευρώνα. Η δεύτερη έχει σπουδαία κατάλοιπα. Η πρώτη πρέπει να έκειτο στα πεδινώτερα, πλησιέστερα προς την Καλυδώνα. Στράβων Χ 450-451. Της παλαιάς υπέρκειτο βουνό ονόματι Κούριον, από το οποίο μερικοί θεωρούσαν ότι οι Πλευρώνιοι ονομάσθηκαν Κούρητες. Το αντίθετο συνέβη: το βουνό πήρε το όνομα από τους Κούρητες που η σημαντικώτερη εστία τους ήταν η Πλευρώνα. Έτσι δεν χρειάζεται να περιορίζεται η περιοχή των Κουρήτων ακόμη και αν υποθέσουμε με τον Στράβωνα (451) ότι αποτελούσαν ένα Αιτωλικό φύλο όπως οι Ευρυτάνες, οι Οφιείς, οι Αγραίοι. Αλλά και αυτή η άποψη συγχέει αρχέγονα και πρωτοιστορικά με μεταγενέστερα ιστορικά δεδομένα. Βάση για τα ιστορικά αποτελεί η τριπλή διαίρεση των Αιτωλών από τον Θουκυδίδη. Αλλά Αιτωλοί είναι ακριβώς οι αρχέγονοι Κούρητες μετονομασμένοι μετά την επικράτηση Επειών ηγεμόνων στην χώρα].

Η παρέμβαση των Επειών (ο Αιτωλός) ήταν περισσότερο ηγετική επιβολή παρά φυλετική και εθνική μετακίνηση. Ο Έφορος θεωρούσε ότι

μετά την υπερίσχυση των Αιτωλών, οι Κούρητες εξανέστησαν και μετέβησαν στην Ακαρνανία. Αλλά το ορθότερο είναι να υποθέσουμε ότι η Ακαρνανία αφομοιώθηκε ενωρίς προς τα Κουρητικά της Αιτωλίας, η δε αφομοίωση αυτή μάλλον απλώς εντάθηκε μετά την επιβολή της Αιτωλικής δυναστείας στην Αιτωλία. Στα Ακαρνανικά όρη θα συνεχίστηκε ο τρόπος ζωής των Αιτωλικών, Κουρητικός προσομοιάζων προς τα Δωρικά ήθη. Ο Α-καρν-άν μάντις Κάρν-ος, «μαντευομένου εξ Απόλλωνος» (Παυσανίας, III, 13,3), ο οποίος έδωσε το θείο αντίστοιχο επίθετο στον Απόλλωνα κατά την Δωρική εκδοχή που επεκάθησε επί του συσχετισμού του νέου θεού με τον θείο Κριό, δαίμονα της γονομότητας, καθώς και το μαντικό γένος των Ιαμιδών στην Ηλεία, δείχνουν μαζί την σθεναρή και ογκηρή ΔωρικοΚουρητική επιρροή σε Ακαρνανία και Ηλεία.

Θρησκευολογικά αυτό εκφράζεται με την πανάρχαιη και ιδιαίτερη λατρεία του Απόλλωνα στη συζυγία Δελφών (παρά τη Δωρίδα του Παρνασσού) και Θέρμου (στα Αιτωλικά όρη). Το ότι ηγετικές ομάδες εξ Ηλείας (οι περί τον «Αιτωλό») επιβλήθηκαν στις αδέσποτες ορδές των Κουρήτων εμφανίζεται από την παράδοση που αποδέχεται ο Έφορος ότι εκείνες έκτισαν τις αρχαιότατες πόλεις της Αιτωλίας. Και όντως όλα τα αναφερόμενα πολίσματα στον Ομηρικό Κατάλογο για την Αιτωλία ευρίσκονται στη στενή παραθαλάσσια ζώνη περίπου από το βουνό Χαλκίδα μέχρι το Μεσολόγγι. Αντίστοιχα, αν και σε πολύ μικρότερο βάθος και λιγότερο πλάτος, οι Δωριείς πήραν αρχηγούς τους Ηρακλείδες για την Κάθοδό τους στην Πελοπόννησο, συνεχίζοντας μια σχέση που είχε αρχίσει με τον Δωριέα Αιγίμιο και τον Ηρακλή τον ίδιο πριν, κάτι που θρησκευολογικά πάλι εκφράζεται με το μέγα Δωρικό κέντρο λατρείας του Ηρακλή στα νότια υψώματα της Οίτης (Πυρά Ηρακλέους).

Κατά ορισμένους αρχαίους ιστορικούς η ζώνη στα βόρεια του Πατραϊκού κόλπου όπου οι αρχαιότερες γνωστές Αιτωλικές πόλεις

φέρεται να υπέστη επίσης την επίδραση και παρουσία Αιολέων, όταν Αιολικές ομάδες κατήλθαν από τη Θεσσαλία μαζί με τους Βοιωτούς που εγκαταστάθηκαν στη Βοιωτία (Στράβων Χ, 464-465). Η πίεση των Βοιωτών εξώθησε και Ύαντες που πριν κατοικούσαν αυτόχθονες την περιοχή (cf. τη μεταγενέστερη Φωκική Υάμπολι) να μετοικήσουν στην Αιτωλία, κατά τον Απολλόδωρο (244 F205 Fr.Gr.Hist. Jacoby). Η παραλιακή ζώνη από Χαλκίδος εις Μεσολόγγι εκαλείτο τον 5ο αιώνα Αιολίς, Θουκυδίδης III, 102, 5: *ἀλλ' ἐς τὴν Αἰολίδα [τῆν] νῦν καλουμένην, Καλυδῶνα καὶ Πλευρῶνα καὶ [ἐς] τὰ ταύτη χωρία, καὶ ἐς Πρόσχιον τῆς Αἰτωλίας.*

Και του Απολλοδώρου μεν η γνώμη δεν αντιλέγεται από γνωστό στοιχείο. Των ιστορικών όμως των διηγουμένων περί Αιολικής παρουσίας ευλογότερη είναι η υπόθεση αρχηγετικών παρεισφύσεων Αιολιδών. Οι Πορθιονίδες (στους οποίους ανήκει και ο Οινεύς της Καλυδώνος) από τη μητέρα τους ήσαν Αιολίδες κατά τα μυθολογικά σχετικά, προπάππος τους μάλιστα ήταν ο Αχελώος συζευχθείς με την Περιμήδη του Αιόλου (cf. πρόχειρα e.g. *Fragmenta Hesiodaea*, Merkelbach et West, p. 7 ad. Fr. 11). Τέτοιου είδους αρχηγετικές επικρατήσεις δεν επηρεάζουν τα βασικά πολιτισμικά, θρησκευολογικά και γεωπολιτικά δεδομένα. Η πανταχού της Ελλάδας παρουσία Αιολιδών υποδηλώνει διασπορά και πανσπερμία (αίολος ο ποικίλος) Θεσσαλικής στελέχωσης και επικράτηση ηγετικών ομάδων από εκεί στην αρχή της Ελληνικής κοσμοϊστορικής Επανάστασης, δικαιώνοντας εν μέρει αυτούς που θεωρούσαν Έλληνες κυρίως κατοίκους αρχικά της Θεσσαλίας. Cf. την πατρίδα του Φοίνικος, «Ἑλλάδα καλλιγύναικα», I 447, στο Ορμένιο της Θεσσαλίας.

Αλλά η πολιτισμική σφραγίδα της ταυτότητας του Ελληνισμού έμελλε να τεθεί από την ολίγη ζύμη των Δωριέων που ζύμωσε μεγάλο φύραμα. Και στο πολιτισμικό πεδίο ο ρόλος των Κουρήτων της Αιτωλίας είναι σπουδαιότερος από τον των Αιολιδών.

Η συνέχιση της κατοίκησης των Κουρήτων στην Αιτωλία και μετά τα Αιτωλικά τεκμαίρεται και από τους Θεστιείς, πάλι εντοπιζόμενη στην ακρόπολη του Βλοχού (παρά την Μονή της Παναγίας του Βλοχού) βόρεια της Τριχωνίδας και όχι μακριά από το Θέρμο. Το όνομα προέρχεται από τον Θέστιο, πατέρα της Αλθαίας και άνακτα της Πλευρώνας από την οποία ως κέντρο οι Κουρήτες εμάχοντο τους Αιτωλούς της Καλυδώνας.

Η εξεζητημένη κόμμωση και η επιτήδευση περί την ενδυμασία απεδίδοντο στους Κούρητες της Αιτωλίας – πρωτότυπα των Αρχαϊκών Κούρων.

καίτοι τινές καὶ συνοικειῶν βούλονται ταῦτ' ἐκείνοις [sc. τους φυσικούς λόγους προς τα διάφορα μυθολογήματα], καὶ τυχὸν ἴσως ἔχονται τινος πιθανοῦ· θηλυστολοῦντας γάρ, ὡς αἱ κόραι, τοῦνομα σχεῖν τοῦτο τοὺς περὶ τὴν Αἰτωλίαν φασίν· εἶναι γὰρ καὶ τινὰ τοιοῦτον ζῆλον ἐν τοῖς Ἑλλησι, καὶ Ἴωνα ἐλκεχίτωνας εἰρήσθαι, καὶ τοὺς περὶ Λεωνίδα κτενιζομένους, ὅτ' ἐξήεσαν εἰς τὴν μάχην, καταφρονηθῆναι λέγουσιν ὑπὸ τῶν Περσῶν, ἐν δὲ τῇ μάχῃ θαυμασθῆναι. ἀπλῶς δ' ἡ περὶ τὰς κόμας φιλοτεχνία συνέστηκε περὶ τε θρέψιν καὶ κουρὰν τριχός, ἄμφω δὲ κόραις καὶ κόροις ἐστὶν οἰκεία· ὥστε πλεοναχῶς τὸ ἐτυμολογεῖν τοὺς Κουρήτας ἐν εὐπόρῳ κεῖται.

Στράβων Χ 466-7 (στη μείζονα παρέκβαση που ο Γεωγράφος κάνει
περί των Κουρήτων).

Κόρος (πλησμονή) και κουρά ενδελεχής και κατατεχνημένη διαμορφώνουν την εικόνα του σφύζοντος και σφριγώντος και οργώντος νεαρώδους εφήβου. Χαρακτηριστικά που σε όλους τους άλλους πολιτισμούς προσάδουν μάλλον προς την θηλυότητα, επανέρχονται με τον Ελληνισμό στον φυσικό τους κύριο φορέα, το άρρεν (όπως είναι πρόδηλο και στα ανώτερα ζώα), μάλιστα δε κατά την τέλεια ώρα της ακμάζουσας και γι αυτό επιδεικτικής εφηβείας, χωρίς απώλεια ρώμης, αλλά αντιθέτως με θαυμαστική επαύξηση της δυναμικής της.

Ανευρίσκουμε τα σπέρματα του Αρχαϊκού Ελληνισμού στις χρυσές ορδές των ρωμαλέων, βίαιων, υπερήφανων και επιδειξιμανών επι-φανών νεαρών επιδρομώντων στους ορεινούς όγκους της Στερεάς Ελλάδος από Ακαρνανικών ορέων στα Δυτικά μέχρι Παρνασσού, Οίτης και Ελικώνος Ανατολικά.

25 Νοεμβρίου 2015